

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Școala Doctorală de Studii Filologice
Domeniul Filologie

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

Coordonator științific : Prof. univ. dr. habil. Felicia
Dumas
Doctorand: Vrâncianu (căs. Stanciu-Șerban) Gabriela

**Rolul evaluării și al alternării codurilor în construirea
bilingvismului cu limba română ca limbă maternă la
ora de limba franceză**

Iași, 2025

La data de **26.11.2025**, ora **10:00**, în sala „Dima”,
doamna **VRÂNCIANU I. GABRIELA CĂS. STANCIU-ȘERBAN**, va susține, în ședință publică, teza
de doctorat cu titlul **LE RÔLE DE L'ÉVALUATION ET
DE L'ALTERNANCE CODIQUE DANS LA
CONSTRUCTION DU BILINGUISME AVEC LA
LANGUE ROUMAINE COMME LANGUE
MATERNELLE EN CLASSE DE FLE**, în vederea
obținerii titlului de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. habil. **Iulia MILICĂ**, Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. habil. **Felicia DUMAS**, Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

Conf. univ. dr. **Anca Cristina PETRAȘ**, Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași

C.S. I habil. **Daniela Ștefania BUTNARU**, Institutul de
Fiologie „Al. Philippide” Iași, Filiala Academiei Române

Conf. univ. dr. **Evagrina DÎRȚU**, Universitatea Tehnică
„Gh. Asachi” Iași

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.
Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Studiul limbajului, al limbii, se situează în centrul domeniului de cercetare al lingvisticii, fiind considerat aptitudinea cea mai complexă a omului. Lingvistul care a scos în evidență importanța studierii limbii și care a revoluționat lingvistica secolului al XX-lea este Noam Chomsky, cel care consideră că nu putem accede la o cunoaștere superioară a propriei identități, că nu putem să ne cunoaștem în profunzime fără ajutorul limbii sau al mai multor limbi. Astfel cunoașterea unei limbi străine (sau a mai multor limbi străine) reprezintă nu doar cunoașterea unor culturi și civilizații diferite de cea maternă, dar și o modalitate de a ne cunoaște, de a progresa și de a ne depăși propriile limite. În ceea ce privește copiii, învățarea limbilor străine are un rol esențial în cadrul dezvoltării lor lingvistice, sociale și emoționale, devenind astfel mai flexibili, mai liberi, dispuși să accepte diversitatea și noutatea.

Teza Rohul evaluării și al alternării codurilor în construirea bilingvismului cu limba română ca limbă maternă la ora de limba franceză scoate în evidență potențialul limbii române în construirea bilingvismului elevilor români care învață limba franceză ca limbă

străină la școală, bilingvism care este ajutat de asemănările dintre cele două limbi (limba română și limba franceză) datorate nu numai apartenenței celor două limbi la familia limbilor romanice, dar și influenței limbii franceze exercitate asupra limbii române mai ales în secolul al XIX-lea când limba și civilizația franceză erau considerate un model pentru poporul român. Elevii români sunt uimiți de numeroasele asemănări dintre cele două limbi menționate și, deși întâmpină dificultăți în folosirea lor pentru a învăța limba franceză, acestea îi ajută foarte mult în procesul de învățare care pare mai ușor și care se poate folosi de cunoștințele deja dobândite în limba română pentru a dobândi noi cunoștințe în limba franceză. În cadrul tezei se face referire la alternarea codurilor celor două limbi cunoscute de elevi, etapă ce constituie parte integrantă a procesului de învățare a unei limbi străine care nu ar trebui să fie percepută ca o lipsă de cunoștințe, ca o greșeală sau ca un impediment în învățarea limbii franceze, ci ca un moment intermediar, necesar în cadrul procesului de învățare. Un alt concept care apare în teză este cel de evaluare, concept foarte important în construirea bilingvismului și a procesului de

învățare deoarece evaluarea oferă elevului feed-back-ul necesar pentru stabilirea etapei bilingve în care acesta se situează, pentru a repera greșelile comise, pentru a le conștientiza și pentru a nu le mai repeta. Noutatea tezei o constituie atât analiza greșelilor efectuate de elevii Școlii Gimnaziale „Alexandru Ioan Cuza” din Ruginoasa, județul Iași în vederea evidențierii asemănărilor limbii române și limbii franceze dar și alternărilor codale care apar în procesul de învățare, cât și analiza chestionarelor propuse elevilor aceleiași școli pentru a scoate în evidență conștientizarea bilingvismului elevilor dar și importanța cunoașterii limbilor străine.

Teza cuprinde patru capitole care scot în evidență conceptele menționate mai sus: primul capitol face referire la bilingvism și plurilingvism, la diferitele tipuri de bilingvism precum și la diferitele accepțiuni ale acestuia, al doilea capitol definește alternarea codurilor, diferitele tipuri de alternări întâlnite dar și modul în care aceste sunt percepute de diferiți lingviști, al treilea capitol stabilește importanța limbii materne în învățarea unei limbi străine dar și asemănările și deosebirile dintre limba română și limba franceză. Ultimul capitol descrie

importanța evaluării în cadrul procesului de învățare a unei limbi străine dar și diferitele tipuri de evaluare.

Primul capitol pune în valoare bilingvismul și plurilingvismul (un concept care este considerat ca o prelungire a bilingvismului) întrucât literatura de specialitate este împărțită în două categorii: pe de o parte sunt lingviștii care atribuie bilingvismului un rol important nu numai în învățarea limbilor străine, dar și în dezvoltarea intelectuală, psihologică a copiilor, considerând bilingv orice persoană care are competențe minime într-o limbă, iar pe de altă parte sunt lingviștii care pun în prim plan conceptele de bilingvism ideal, care se apropie sau chiar este identic cu cel nativ și care consideră bilingvismul un dezavantaj, o piedică în calea cunoașterii. Astfel îi putem cataloga drept susținători ai bilingvismului pe Mancamara care susține existența bilingvismului doar având competențe minime într-o limbă străină: « o competență minimă doar în una din cele patru competențe lingvistice ascultat, înțeles, citit,

scris, într-o altă limbă decât limba maternă»¹ (Mancamara *apud* Hamers and Blanc 2004 : 6), Martinet și Meillet care nu asociază bilingvismului ideea de perfecțiune, ci de apartenență la un grup. Ca și în cazul monolingvilor care utilizează mai multe registre ale limbii în momentul în care comunică cu alte persoane, bilingvii au capacitatea de a trece de la un cod lingvistic la altul (Martinet 1970). Cei care descriu bilingvismul după principul perfecțiunii lingvistice sunt Léopold Bloomfield care îl definește ca fiind „controlul nativ a două limbi”² (Bloomfield 1935 : 56 *apud* Hamers, Blanc 2004 : 6) sau Webster care definește bilingvismul ca „utilizarea a două limbi mai ales la oral, cu o fluență caracteristică vorbitorilor nativi”³ (Webster 1961 *apud* Hamers, Blanc 2004 : 6). Analizând aceste definiții ale bilingvismului, constatăm că nu există un adevăr absolut și că trebuie acceptate sensuri diferite ale fenomenului pentru a putea cunoaște cu adevărat persoana bilingvă.

¹ “a minimal competence in only one of the four language skills, listening comprehension, speaking, reading and writing, in a language other than his mother tongue” (traducerea noastră).

² “the native – like control of two languages” (traducerea noastră).

³ “having or using two languages especially as spoken with the fluency characteristic of a native speaker” (traducerea noastră).

Ca și în cazul bilingvismului, este dificil de găsit o definiție unanimă a persoanei bilingve întrucât aceasta depinde foarte mult de contextele și persoanele pe care le întâlnește, de preferințele personale, de frecvența folosirii limbilor, etc. François Grosjean (2015) identifică câteva trăsături caracteristice specifice bilingvilor : ei trebuie să-și adapteze discursul în funcție de locutorul lor (dacă este bilingv sau monolingv), situându-se chiar la un nivel intermediar atunci când interlocutorii nu cunosc foarte bine cele două limbi, bilingvii învață și folosesc limbile în funcție de utilitatea lor. Ellen Bialystok a analizat chiar modul în care funcționează creierul persoanelor bilingve atunci când alternează codurile celor două limbi: „creierul trebuie să depună un efort suplimentar pentru a trece de la o limbă la alta. Acest efort crește consumul de sânge al creierului asigurând astfel un mediu funcțional al celulelor nervoase”⁴ (Bialystok *apud* Dumas, 2009a). Îi putem atașa conceptului de bilingvism, pe cel de plurilingvism care este considerat o prelungire a

⁴ « le cerveau doit déployer un effort additionnel pour passer d’une langue à l’autre. Cet effort augmente l’apport sanguin au cerveau assurant ainsi un milieu fonctionnement des connexions nerveuses » (traducerea noastră).

primului. Plurilingvismul se integrează perfect în tabloul actual al globalizării, al diversității lingvistice și sociale și al cunoașterii, fiind definit precum „capacitatea de a gândi în mai multe limbi în același timp”⁵ (Hélot, Rubio 2013 : 11). Ca și persoana bilingvă, cea plurilingvă (mai ales elevii plurilingvi) au o serie de trăsături distincte: sunt în contact cu mai multe limbi, se pot exprima folosind mai multe sisteme, pot trece cu ușurință de la o limbă la alta. Conceptul de competență plurilingvă a fost folosit pentru prima dată în 1997 de către Daniel Coste și face referire la contactul dintre limbi și la repertoriul plurilingv (acest concept a fost preluat și de către Cadrul European Comun de Referință). Bazându-ne pe informațiile menționate, Barbara Abdelilah-Bauer (2006) identifică avantaje ale folosirii a două limbi: creativitatea, flexibilitatea, deschiderea spre nou, etc. Tot în primul capitol, sunt evidențiate diferitele tipuri de bilingvism identificate de diverși lingviști: bilingvism timpuriu, simultan, consecutiv, echilibrat, târziu (realizat de Barbara Abdelilah-Bauer); Weinreich face deosebirea

⁵ « la capacité de penser en plusieurs langues à la fois » (traducerea noastră).

între bilingvism coordonat și compus, Felicia Dumas identifică bilingvismul pasiv, echilibrat, de masă, dominant, voluntar, simbolic, ignorat.

Capitolul al doilea face referire la alternarea codurilor și la utilizarea limbii române în construirea bilingvismului cu limba franceză. Modelul francez a reprezentat o piatră de temelie în evoluția limbii române întrucât aceasta datorează foarte mult limbii franceze, chiar păstrarea latinității. Aceasta influență a fost resimțită mai ales în perioada fanariotă când Țările Române au cunoscut o dezvoltare uimitoare (au apărut primele biblioteci, s-a reorganizat învățământul introducându-se limba franceză ca limbă de studiu, au fost scrise gramatici ale limbii franceze, etc.). Apartenența celor două limbi (limba română și limba franceză) la grupul limbilor romanice presupune existența unor asemănări care pot fi exploatate în procesul de învățare a limbii franceze de către elevii români, învățare ce este facilitată de potențialul limbii române, potențial ce trebuie folosit în cadrul orelor de limba franceză. A învăța limbi străine reprezintă de fapt o cunoaștere un numai a culturii și realității altor popoare

dar și o cunoaștere aprofundată a propriei persoane, un mod de a te descoperi, de a te autodepăși. Didactica limbilor a evoluat foarte mult punând accent pe diversitate și pe importanța fiecărei limbi deci pe o didactică a plurilingvismului care scoate în evidență contactul dintre limbi precum și interacțiunile lingvistice, culturale, sociale, emoționale care apar.

Un concept întâlnit în al doilea capitol este alternarea codurilor care presupune folosirea ambelor limbi în discursul unei persoane bilingve și care face parte din „identitatea bilingvă”, așa cum precizează Lanza (Lanza 1998 *apud* Hélot 2007: 67), o noțiune care este percepută ca un pericol în cunoașterea celor două limbi, ca un impediment în folosirea limbilor. Ca și în cazul bilingvismului, întâlnim o multitudine de definiții : Maria Causa definește alternarea codală ca fiind „o manifestare lingvistică aparte și din cele mai semnificative a vorbitorilor bilingvi într-o situație de comunicare bilingvă atunci când trecerile de la o limbă la alta sunt dinamice și când cele două sisteme nu se

confundă unul cu celălalt”⁶ (Causa *apud* Dumas 2010: 42), lingvistul François Grosjean folosește denumirea de mărci transcodale folosită pentru prima dată de către G. Lüdi et B. Py în cartea *Être bilingue* : „trecerea completă de mărime variabilă de la o limbă la alta care poate cuprinde un cuvânt, una sau mai multe fraze”⁷ (Grosjean 2008 : 86). Așa cum am precizat devreme, există numeroși lingviști care pun sub semnul întrebării aceste alternări codale tocmai pentru că ei cred în existența unui bilingvism perfect, nativ și nu în amestecul celor două limbi care este considerat adesea un handicap. Cei care au început schimbarea acestei viziuni sunt Fishman și Gumperz care în perioada 1971-1972 evidențiază importanța acestor alternări, acestor treceri de la o limbă la alta și care precizează ca acestea reprezintă competențe bilingve care scot în evidență cunoașterea celor două limbi de către persoanele bilingve tocmai prin trecerea de

⁶ « manifestation linguistique particulière et des plus significatives des locuteurs bilingues dans une situation de communication bilingue lorsque les passages d’une langue à l’autre sont dynamiques et que les deux systèmes ne se fondent pas dans l’autre » (traducerea noastră).

⁷ « le passage complet de longueur variable d’une langue à l’autre qui peut englober un mot, un syntagme ou plusieurs phrases » (traducerea noastră).

la una la alta. Alternările codale fac parte din procesul de învățare, fiind considerate chiar elemente ale identității bilingve, acest procedeu realizează o schimbare nu doar la nivel lingvistic dar și la nivel neuronal, ajutând elevul să învețe cu ușurință o limbă străină. Tot în al doilea capitol sunt analizate diferitele tipuri de interferențe: gramaticale, fonetice, lexicale precum și rolul lor în dezvoltarea emoțională a elevilor.

Al treilea capitol face referire la utilizarea limbii materne, a limbii române, în învățarea limbii franceze. Astfel relația dintre limba română și limba franceză trebuie considerată ca o relație de interdependență, realizându-se astfel „un transfer de elemente conceptuale”⁸ (Cummins *apud* Hélot, Rubio 2013 : 107), învățând elemente noi bazându-ne pe elementele deja cunoscute. Procesul de învățare a limbii franceze este facilitat de compararea acesteia cu limba română datorită asemănarilor existente (acest avantaj ar trebui să fie exploatat atât de elevi cât și de profesori) însă compararea celor două limbi nu este suficientă procesului de învățare, trebuie să existe „o interiorizare prin

⁸ « un transfert d'éléments conceptuels » (traducerea noastră).

utilizarea limbii”⁹ (Beacco *apud* Calvet 2015 : 49). Rolul profesorului în folosirea limbii materne la ora de limbă străină este esențial deoarece ei trebuie să-i motiveze pe elevi și să le faciliteze calea spre cunoaștere, acceptând toate tipurile de bilingvism întâlnite în rândul elevilor și încercând să-i conducă spre un bilingvism echilibrat româno – francez, în cazul elevilor români care învață limba franceză la școală. În ceea ce privește elevul bilingv, acesta reprezintă „un actor al propriei învățări”¹⁰ (Py *apud* Moore 2006 : 193) așa cum îl numește B. Py, care are posibilitatea de a trece de la o limbă la alta atunci când simte și dorește acest lucru. Procesul de învățare a limbilor străine este de asemenea ajutat de identificarea și analiza greșelilor comise de elevi. Astfel lingviști precum P. Guillaume, H. Frei, E. Benveniste schimbă viziunea conform căreia greșelile comise reprezintă o cunoaștere precară a limbii, considerând greșelile o modalitate de a cunoaște mai bine limba și de autocunoaștere. În ceea ce privește învățământul bilingv, acesta este destul de complex și presupune utilizarea a

⁹ « l'intériorisation par l'emploi » (traducerea noastră).

¹⁰ « acteur de son propre apprentissage » (traducerea noastră).

două limbi în cadrul procesului de învățare. În cazul învățământului bilingv român, elevii încep să învețe o limbă străină încă din primul an de școală, devenind astfel bilingvi la vârsta de 6 ani (există și cazuri când copiii devin bilingvi mai devreme întrucât unii dintre ei învață o limbă străină încă de la grădiniță).

Al patrulea capitol aduce în discuție rolul evaluării în construirea bilingvismului, evaluarea bucurându-se de numeroase definiții ca și celelalte concepte întâlnite în teză. Bontaș o definește ca „actul didactic complex integrat întregului proces de învățământ, care asigură evidențierea cantității cunoștințelor dobândite și valoarea, nivelul, performanțele și eficiența acestora la un moment dat” (Bontaș 1994: 229) iar Chappelle ca „o interpretare utilă a unui comportament observat”¹¹ (Chappelle *apud* Bourguignon, Narcy-Combes 2003 : 1). Cerghit (2008) identifică elemente caracteristice evaluării pe care le traduce prin întrebări ca: ce evaluăm? De ce evaluăm? Ce etape trebuie să parcurgem? Care este semnificația

¹¹ « une interprétation utile du comportement observé » (traducerea noastră).

evaluării? Cum evaluăm?. Evaluarea nu presupune doar verificarea cunoștințelor dobândite de către elevi la un anumit moment, ci „un mijloc de formare care presupune o strategie globală” (Cucoș 1993 : 208), influențând procesul de învățare prin efectul wash – back. Tot în acest capitol identificăm diferitele tipuri de evaluare întâlnite: evaluare inițială, normativă, formativă, sumativă dar și diferitele funcții pe care aceasta le îndeplinește: funcția educativă, selectivă, cibernetică, social – economică, de motivare, de stimulare a învățării, de ameliorare. Cerghit identifică o viziune modernă a evaluării care pune în legătură procesul de învățare cu cel de evaluare și care se concentrează pe persoana evaluată și nu pe cunoștințele pe care aceasta le dobândește. Existența greșelilor nu reprezintă un impediment în calea cunoașterii, a învățării, ci o modalitate de a îmbunătăți procesul de învățare, de a cunoaște și de a elimina greșelile pentru a se perfecționa. Astfel elevul este perceput ca un „actor al evaluării” (Cocton 2015 : 108) care se află în centrul acestui proces și care are un rol activ alături de profesor. Motivarea elevului este foarte importantă deoarece doar elevii motivați să învețe o

limbă străină vor avea rezultate deosebite și un progres remarcabil. Autoevaluarea este de asemenea importantă în obținerea unui feed-back corect referitor la cunoștințele elevilor într-o limbă străină, fiind influențată de evaluarea realizată de către profesor, de calitatea acesteia. Profesorul are un rol esențial în cadrul procesului de evaluare deoarece acesta îi motivează pe elevi, ținând cont nu doar de procesul de învățare al unei limbi străine, dar și de caracteristicile sociale ale fiecărui elev, promovând ideea de diversitate, promovând competențele plurilingve ale fiecărui elev.

În ceea ce privește partea practică a tezei, am analizat teste la limba franceză ale elevilor Școlii Gimnaziale „Alexandru Ioan Cuza” din Ruginoasa, județul Iași (elevi care fie sunt primul an de studiu al limbii franceze, prima limbă învățată fiind limba engleză, fie sunt în al șaselea an de studiu al limbii franceze care constituie prima limbă învățată) pentru a evidenția bilingvismul lor româno – francez și am aplicat și analizat chestionare elevilor de 11- 15 ani al căror scop este de a afla părerile elevilor referitoare la propriul lor bilingvism, modul în care percep ei acest fenomen, dacă

identifică sau nu avantaje ale bilingvismului și al învățării limbilor străine precum și ce îi motivează să învețe o limbă străină. Analiza greșelilor elevilor în scris se face ținând cont de anumiți factori deoarece elevii trebuie să respecte cerințele indicate, profesorul trebuind să realizeze nu doar o corectare a greșelilor gramaticale, ci și lexicale dar și să caute originea greșelilor elevilor săi pentru a-i putea înțelege mai bine și pentru a le putea ușura procesul de învățare. Cerințele exercițiilor din test presupun descrierea personală și a familiei dar și prezentarea activităților preferate din timpul liber. După analiza testelor, constatăm că elevii realizează greșeli de conținut (nu respectă cerințele) dar și greșeli gramaticale și lexicale (nu utilizează articolele în limba franceză, folosesc greșit genul substantivelor), greșeli morfologice (nu realizează acordul subiectului cu predicatul, uneori predicatul lipsește), greșeli sintactice care fac referire la asemănările dintre limba română și limba franceză. Chestionarele propuse elevilor conțin 15 întrebări (7 întrebări de tip grilă cu una sau mai multe variante de răspuns și 8 întrebări care presupun răspunsuri subiective din partea elevilor) referitoare la informațiile pe care

aceștia le dețin referitoare la bilingvism și plurilingvism, la avantajele bilingvismului, la importanța cunoașterii limbilor străine și la motivația acestora în învățarea limbilor străine.

Teza Rolul evaluării și al alternării codurilor în construirea bilingvismului cu limba română ca limbă maternă la ora de limba franceză își propune să analizeze noțiuni teoretice precum bilingvism, plurilingvism, alternarea codurilor, limbă maternă sau evaluare, dezbătute de numeroși lingviști, perspectiva lor putând părea uneori radicală dar scoțând în evidență diversitatea, principiu ce guvernează teza. Învățarea este considerată așadar puterea extraordinară a oamenilor de a schimba viețile și de a privi spre diversitate. A învăța o limbă străină constituie un proces complex care are ca principiu o ambiguitate, un conflict între cele două limbi, limba maternă și limba străină, care se află într-o relație de interdependență deoarece competențele, cunoștințele pe care le dobândim într-o limbă străină se construiesc peste cele deja existente din limba maternă. Acest principiu este valabil și pentru procedeele de învățare întrucât finalitatea este aceeași, aceea de a cunoaște o

limbă. Procesul de evaluare se alătură tuturor acestor procedee și îl determină pe elev să-și conștientizeze nivelul de limbă, să-și cunoască nivelul de performanță referitor la învățarea unei limbi străine. Tot evaluarea este cea care scoate în evidență greșelile comise de către elevi și care reprezintă etape importante în cadrul procesului de învățare. Așa cum indică și titlul tezei, limba română constituie un avantaj important în construirea bilingvismului elevilor români care învață limba franceză la școală, acest fapt datorându-se și apartenenței comune a celor două limbi la limba latină.